

регіональним способом спеціалізації в минулому. В даний час антропологію в США до сих пір характеризує велика різноманітність інтересів і принципи регіональної спеціалізації та польової роботи до нині тією чи іншою мають визначальний характер, проте, категоріальний апарат, поняття про включеність будь-якого етнографічного дослідження в більш широкий соціально-політичний контекст умови й способи проведення польових досліджень на практиці зазнали змін найкардинальнішим чином.

Серед тенденцій розвитку антропології останнім часом, вимальовується виразна тенденція руху до суспільно значущої антропології, до антропології, яка була б зрозумілою публіці, до антропології, яка б могла використати багатий фонд накопиченого дослідницького матеріалу з метою просування нашого знання про сучасне, з метою кращого розуміння складності культурно-історичних умов, в яких знаходиться наше власне суспільство й суспільства тих людей, що живуть поряд з нами. Про ці тенденції свідчать ряд публікацій, що з'явилися останнім часом, зокрема праця МакКленсі [4].

Той етап розвитку, який зараз переживає культурна антропологія, можна, ймовірно, назвати екстенсивним: вона "освоює" нові країни, нові теми дослідження. Не скрізь цей напрямок виступає під "власним ім'ям". Для нинішнього етапу характерна наявність цілого ряду "споріднених" напрямків, які можна вважати варіантами антропологічно орієнтованої історії. До них, наприклад, відноситься "нова культурна історія" (new cultural history) в США (Р. Дарнтон, Л. Хант та ін.), італійська "мікроісторія" (отримала останнім часом поширення і в інших країнах) і *Alltagsgeschichte* в Німеччині, Австрії та Швейцарії.

Підсумовуючи вище сказане, необхідно зазначити, що такий гуманітарний прорив історичної антропології слід оцінювати як позитивне явище. На сьогодні можна констатувати, що провідною тенденцією сучасної світо-

вої історичної науки є її антропологізація, тобто перетворення її з історії соціально-економічних та політичних систем в історію людини.

Антропологія США в поточний період являє собою інституціональну сферу та область знань, яка динамічно розвивається. В останню чверть ХХ ст. позначилася тенденція якщо не віддалення культурної антропології від її традиційної сфери соціальних наук, то принаймні її зближення з гуманітарними галузями знання. Проте, залишається нерозв'язаною проблема консервативного крила науковців антропологів, які прагнуть зберегти традиційну структуру антропології та небажання залишити в минулому міф про антропологію, як про "велику" науку, яка суперничає з природничими науками. В той самий час, антропологічні дослідження почали привертати до себе увагу в достатньо нетрадиційних сферах: в корпоративній сфері, в маркетингових та рекламних кампаніях, в органах, які займаються розробкою соціальних програм.

1. Антропологические традиции: стили, стереотипы, парадигмы: Сб. статей / Ред. и сост. А.Л. Елфимов. – М.: Новое литературное обозрение, 2012. – С.48-67.
2. Haviland W.A., Prins H.E.L., Walrath D., McBride B. *Cultural Anthropology: The Human Challenge*, 12th Edition / William A. Haviland, Harald E. L. Prins, Dana Walrath, Bunny McBride. – Wadsworth Publishing, 2008. – P.3.
3. Kottak C. P. *Anthropology: The exploration of human diversity* / C. P. Kottak. -N.Y: McGraw-Hill, 1994. – P.2.
4. MacClancy J. *Exotic No More: Anthropology on the Front Lines* / Jeremy MacClancy. – University of Chicago Press, 2002. – 449 pp.
5. Marcus George E. *Critical Anthropology Now: Unexpected Contexts, Shifting Constituencies, Changing Agendas* / George E. Marcus. – School of American Research Press, 1999. – 440 pp.
6. Menchu R. *An Indian Woman in Guatemala* / Rigoberta Menchu. – Verso, 1984 – 251 pp.
7. Obeyesekere G. *The Apotheosis of Captain Cook: European Mythmaking in the Pacific* / Gananath Obeyesekere. – Princeton University Press, 1997. – P.138-144.
8. Sahlins M. *What 'Natives' Think: About Captain Cook, For Example* / Marshall Sahlins. – Chicago Press, 1995. – P. 264-281.
9. Stoll D. *Rigoberta Menchu And The Story Of All Poor Guatemalans* / David Stoll. – Westview Press, 2007. – 384 pp.

Надійшла до редколегії 10.04.12

Р. Загоруйко, асп.

ГАЗЕТИ КИЄВА 1905–1914 РР. ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВ "ПРОСВІТА" В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Стаття присвячена з'ясуванню інформативного потенціалу газетної періодики Києва 1905–1914 рр. для дослідження діяльності товариств "Просвіта" в Наддніпрянській Україні.

This article focuses on determination of Kyiv newspapers' information potential for investigation of "Prosvita" companies' activity in Naddnipryanska Ukraine.

В роки Першої російської революції в Україні відбулося зародження та значне поширення нової, до цього часу невідомої у Російській імперії, форми культурно-просвітницького руху. Мова йде про діяльність українських товариств "Просвіта". Передумови для їх утворення були закладені Маніфестом 17 жовтня 1905 р. "Закон про товариства і спілки", який було прийнято у березні 1906 р., дозволив українській інтелігенції відкривати ці організації з метою проведення культурно-просвітницької роботи серед місцевого українського населення. Перші "Просвіти" виникли в Одесі та Катеринославі вже наприкінці 1905 р. У 1906 р. "Просвіти" було засновано в Києві, Кам'янці-Подільському, Чернігові та інших великих українських містах. Їхні відділення відкривалися у навколишніх селах та містечка. Всього у Наддніпрянській Україні в роки революції діяло 9 "Просвіт" та 30 їхніх філій. Хоча кожна з "Просвіт" існувала як самостійне товариство, згідно із власним уставом, але програми їхні були практично однаковими – сприяти просвіті українського народу, розвивати його культуру на рідній мові шляхом організації бібліотек, чита-

лень, книжної торгівлі, курсів, самостійних кружків, виданням науково-популярної літератури і т. ін. [11, с. 34].

У новітній українській історіографії, представленій працями Л. Євселевського [2], Ж. Ковби [13], О. Коновця [14], О. Лисенка [15] та багатьох інших науковців, діяльність "Просвіт" досліджена доволі ґрунтовно. Проте, практично всі дослідники зосереджувалися на аналізі архівних документів, майже зовсім обходячи своєю увагою таке важливе історичне джерело як газетна періодика.

Зважаючи на це, ми вирішили виправити цей прикрий факт у нашому дослідженні, метою якого є з'ясування інформативного потенціалу газет Києва 1905–1914 рр. для вивчення діяльності товариств "Просвіта" в Наддніпрянській Україні. Для досягнення цієї мети ми поставили перед собою наступні завдання: проаналізувати зміст газет Києва за 1905–1914 рр. на предмет наявності публікацій, які тією чи іншою мірою стосуються питання, яке нас цікавить, виявити їх жанрову специфіку та тематичне спрямування.

"Просвіти" були важливими позапартійними легальними осередками, навколо яких гуртувалися представники місцевої інтелігенції, яким не була байдужа доля

свого народу. Тому питання, пов'язані із відкриттям, організацією роботи та закриттям "Просвіти", знаходили своє детальне висвітлення на сторінках україномовної періодики. Українські газети Києва у цьому плані не були виключенням. Провідну роль у освітленні питань, пов'язаних із діяльністю "Просвіти", займала "Громадська думка" / "Рада".

Зауважимо, що окремі співробітники цієї газети були членами "Просвіти", що давало їм можливість отримувати інформацію з перших рук. Так, наприклад, Б. Грінченко був головою Київської "Просвіти", Д. Дорошенко у 1907 р. був її секретарем, а пізніше – заступником голови Катеринославської "Просвіти", Г. Коваленко – членом однієї із "Просвіт", які діяли на Полтавщині. Активно долучалися до роботи "Просвіти" такі співробітники видання як В. Дурдуківський, С. Єфремов, М. Левицький, В. Сташкевич, Є. Чикаленко та ін. [1, с. 97, 141-142; 30, с. 281].

Вже з перших днів існування "Громадської думки" її редакційний колектив почав вміщувати на сторінках газети публікації, присвячені висвітленню питань, які стосувалися діяльності "Просвіти". Так, наприклад, у її № 3 було надруковано коротку замітку у відділі місцевої хроніки "По Україні", у якій повідомлялося про заснування "Просвіти" у Кам'янці-Подільському [21]. У № 10 газети у цьому ж відділі було вміщено замітку про те, що Одеська "Просвіта" влаштувала новорічний український вечір [22]. У № 26 "Громадської думки" у відділі "З українського життя" було надруковано замітку "Українське товариство "Просвіта". З неї читач довідувався, що Одеська "Просвіта" відкрила власну бібліотеку-читальню, а через деякий час мала відкрити власну книгарню [28].

Розгляду діяльності Одеської "Просвіти" присвятив свою статтю "Товариство "Просвіта" в Одесі" М. Левицький. Зазначена публікація була надрукована у № 128 "Громадської думки". В ній автор подав відомості про роботу, яку виконали члени Одеської "Просвіти" за час, який минув з моменту її заснування. Автором було зазначено наступне. Одеська "Просвіта" була заснована 28 грудня 1905 р. Ціль товариства полягала у допомозі культурно-просвітньому розвитку українського народу в Одесі. На початку 1906 р. в Одеській "Просвіті" було вже близько 400 членів. Справами товариства заправляв відділ у складі 9 чоловік. Загальні збори проводилися двічі на тиждень по середам та суботам. У середу мали місце лекції українською мовою, після них відбувалися дебати, у суботу – літературно-музичні вечори. За час, який минув з моменту заснування товариства, на його засіданнях було прочитано 19 лекцій на самі різні теми: антропологія, козаччина, братства, марксизм, Мазепа, Руданський, Гребінка, Антонович, запольські вольності та ін. Для збільшення свого фонду товариство упорядкувало ряд вечорів з виставами, співами та танцями, що дали прибутку близько 600 карбованців. При "Просвіті" існувала драматична секція, хор, який складався з 70 чоловік, хормейстера та акомпаніатора. Товариство також мало власну бібліотеку-читальню, яка останнім часом значно збагатилася за рахунок придбання бібліотеки покійного Л. Смоленського. Тут же існувала невелика книгарня українських популярних книжок для народу. Вона одержувала всі українські газети, які виходили в Російській імперії та 2 українські газети із Сполучених Штатів. Деякі з них присилалися даремно, деякі доводилося передплачувати. На меті товариства у майбутньому було видання книжок і заснування початкової української школи. Членський внесок становив 1 карбованець на рік. Зважаючи на військовий стан, товариство за тиждень наперед мусило повідомляти градоначальника про день

зборів та подавати нотатки про те, що буде говоритися на тих зборах [17].

Про задум Одеської "Просвіти" з осені 1906 р. заснувати у місті першу українську гімназію повідомлялося у статті "Перша українська гімназія в Одесі", надрукованої у № 139 "Громадської думки" [10].

З травня 1906 р. на сторінках газети почали з'являтися відомості про Київську "Просвіту". Так, у її № 122 було надруковано замітку "Товариство "Просвіта", у якій повідомлялося про те, що Київське губернське у справах про товариства присутствіє затвердило статут київського товариства "Просвіта", заснованого гуртком київських українців на спомин про Т. Шевченка [27].

У наступних номерах газети її кореспонденти розвинули тему Київської "Просвіти" у ряді статей та заміток. Так, наприклад, у № 132 "Громадської думки" було надруковано статтю "Просвіта" у Києві", у якій її автор подав відомості про організаційні моменти заснування Київської "Просвіти" [16]. Інформація про установчі збори Київської "Просвіти" була подана в № 146 газети у статті "Перші загальні збори київської "Просвіти" [20].

Традиції подавати регулярні відомості про діяльність "Просвіти" після закриття "Громадської думки" успадкували інші україномовні газети "Києва": "Рада", "Слово", "Село" "Засів" та ін. На сторінках "Ради" публікації, які стосувалися "Просвіти" та всього, що було із ними пов'язано, становили значну частину з-поміж інших матеріалів, вміщених на сторінках газети. Їхня тематика була самою різноманітною: відкриття нових "Просвіт" та їхніх філій, заборони, які накладалися адміністрацією на окремі аспекти їхньої діяльності, видавнича діяльність товариств, влаштування ними публічних лекцій, вечорів тощо.

Проаналізуємо кілька таких публікацій, які стосувалися діяльності Кам'янець-Подільської "Просвіти". Так, наприклад, у замітці "З життя "Просвіти", вміщеній на сторінках № 152 "Ради" за 1907 р., зазначалося, що за перший рік існування "Просвіти" до її бібліотеки було виписано 338 назв українських книжок у розмірі 22000 примірників на суму 2553 карбованців. За цей час товариство розіслало більше ніж 21000 книжок таких українських авторів як І. Левицький, О. Кониський, Б. Грінченко, І. Франко та ін. [5]. Цікаві відомості про те, яким чином члени Кам'янець-Подільської "Просвіти" поширювали українські книжки поміж селянами, було подано у № 173 "Ради" за 1907 р. Більшість членів "Просвіти" жила у селах, де ними у власних хатах створювалися читальні, інколи навіть продавалися книжки. Всього було влаштовано близько 100 таких імпровізованих бібліотек, але через брак коштів "Просвіта" не могла висилати їм книжки більше ніж на 4-5 карбованців [9]. Кількісні дані про темпи зростання кількості постійних читачів бібліотеки Кам'янець-Подільської "Просвіти" були подані у публікації "Річні загальні збори подільського українського товариства "Просвіта", яка з'явилася на сторінках газети у 1911 р. Судячи із цієї замітки, у 1908 р. постійних читачів бібліотеки було 103, у 1909 р. – 162, а у 1910 р. – уже 185 [25].

Як видно із зазначених публікацій, редакція "Ради" приділяла велику увагу подачі відомостей про результати культурно-просвітницької діяльності "Просвіти". Поряд із інформаційними замітками, присвяченими зазначеному питанню, на сторінках газети містилося багато аналітичних статей, автори яких аналізували той чи інший аспект діяльності "Просвіти", висловлювали власні розмірковування стосовно напрямків їхнього подальшого розвитку, значення "Просвіти" для культурного розвитку українського народу і т. ін. Так, наприклад, у №... газети за 1906 р. було надруковано статтю "На-

родна просвіта", автор якої проаналізував роботу, проведenu "Просвітами" за час їхнього існування. Ним був зроблений невтішний висновок – діяльність окремих "Просвіт" була настільки млявою, що місцеве населення про них практично не знало. Інші "Просвіти", за словами автора, обмежували свою діяльність межами міста, у якому вони існували. Як результат цього, сільське населення було позбавлене можливості долучитися до просвіти, в результаті чого залишалося темним та неосвіченим. З позитивного боку ним було охарактеризовано Київську "Просвіту", яка займалася видавничою діяльністю, та Кам'янець-Подільську "Просвіту", яка організовувала читальні на селі [18].

В ряді газетних публікацій співробітниками "Ради" була висловлена думка про те, що видавнича робота повинна була стати одним із пріоритетних напрямків діяльності просвітних товариств, оскільки незначна кількість українських книжок, які вдалося видати після номінального скасування заборони української мови, порівняно із книжками на російській мові була просто сміхотворною. Зважаючи на це, у згаданій нами вище публікації містився заклик до "Просвіт" розпочати видання якщо не нових українських книг, то хоча б тих, які вже були видані до того [18].

Ще одним пріоритетним напрямком діяльності "Просвіт" редакцією "Ради" вважалося заснування приватних українських шкіл. На думку співробітників видання, члени просвітних товариств мали прийняти активну участь у виробленні українських шкільних підручників, підготовці учительських кадрів, поширенні ідеї української школи серед населення тощо. Зважаючи на те, що добитися від влади дозволу на українські школи ніяк не вдавалося, редакція "Ради" неодноразово вказувала на важливе значення, яке мало для подолання неграмотності та культивування національної свідомості українського народу читання рефератів, публічних лекцій з українознавства, історії України, які влаштовувалися "Просвітами" [18].

Інші україномовні газети Києва також відводили значну площу своїх сторінок під публікації, які стосувалися діяльності просвітних організацій. Так, короткі інформаційні повідомлення, які порушували зазначене питання, регулярно вміщувалися їхніми редакціями у відділах місцевої хроніки, які частіше за все мали назви "У Києві", "По Україні", "З українського життя", "Що діється на Вкраїні" тощо. Наведемо кілька прикладів таких заміток, надрукованих на сторінках "Слова" та "Села". У № 15 "Слова" за 1907 р. було вміщено 2 замітки: "Рада Київської "Просвіти" та "З діяльності видавничої комісії київської "Просвіти". Перша з них інформувала читача про те, що члени Київської "Просвіти" мали намір прочитати кілька популярних лекцій про холеру, друга – містила стислі відомості про діяльність видавничого комітету Київської "Просвіти" [24; 4]. У № 2 "Слова" за 1908 р. було надруковано 4 замітки, які містили відомості про діяльність Запорізької, Одеської, Житомирської та Чернігівської "Просвіти" [8; 19; 3; 29]. Інформацію про діяльність Житомирської, Печерівської та Подільської "Просвіти" подавала замітка, надрукована у № 50 "Села" за 1910 р. [6]. Про роботу, яку вели члени Кам'янець-Подільської та Миколаївської "Просвіти", розповідалося у № 5 "Села" за 1911 р. [7].

Зауважимо, що редакції усіх без виключення україномовних газет Києва погоджувалися з тим, що просвітні організації мали вкрай важливе значення для національно-культурного відродження українського народу, культивування його національної свідомості [23]. Виходячи з цього, їхніми співробітниками послідовно обґрун-

товувалася необхідність заснування якомога більшої кількості "Просвіт" та їхніх філій [12].

Російськомовна газетна періодика Києва, на відміну від українських видань, практично не звертала увагу на діяльність "Просвіт" – публікації із зазначеної проблематики на їхніх сторінках були, за рідкими виключеннями, відсутні. Один із таких винятків становила стаття під назвою "Несколько слов по поводу киевского украинского общества "Просвіта", надрукована у № 152 "Киевских отголосков жизни" за 1906 р. Ця стаття була присвячена аналізу новозаснованої Київської "Просвіти". На початку статті її автор зазначив, що "значення нового товариства у тому, що воно ставить своєю ціллю розповсюдження просвіти серед народу на тій мові, якою говорить народ і яка через це є підходящою для внесення у середовище народних мас знання і світла". Далі по тексту він писав про те, що місцева інтелігенція поставилася до відкриття Київської "Просвіти" із прохолодою – на установчі збори товариства прийшли далеко не всі, хто записувався. Цікавим, на думку автора, було також те, що члени товариства істотно розходилися між собою у визначенні його головного завдання. Меншість виступала за те, що "Просвіта" мала допомагати народові у виробленні певного ставлення до подій та явищ суспільного життя, у з'ясуванні тих завдань, які стояли на його шляху вперед до кращого майбутнього. Більшість виступала за те, що товариство мало просвіщати народ у академічному значенні – надавати йому знання, популяризувати науку тощо. Наступним аспектом, на який звернув увагу читачеві автор, були напрямки, обрані членами товариства в якості пріоритетних заходів його діяльності. Ними були: відкриття бібліотеки із книг на українській мові та про Україну, а також видання українською мовою книг із усіх галузей знань, при чому книги по українознавству, підручники та книги для дітей визнавалися як такі, які мали видаватися в першу чергу. Автор піддав зазначені заходи критиці, оскільки вони, на його думку, були повністю відірвані від життя. Писав, що відкриття української бібліотеки було, безперечно, важливою та потрібною справою, видавнича діяльність товариства теж. Вважав, що вона, навіть, знаходилася на первинному по відношенню до бібліотеки місці. Але, за його словами, ці справи не могли допомогти народу розібратися у поточному житті, зрозуміти, що ж було йому потрібно, вирішити свої головні питання. Автор вважав, що товариство мало познайомити народ із течіями соціально-політичної думки, які існували в суспільстві, а народ сам мав обирати шлях, по якому йому йти. Таким чином, підсумовував автор, "Просвіта" повинна була дати народу матеріал для роздумів. Саме у цьому, на його думку, полягало її головне завдання [26].

В результаті проведеного дослідження, ми прийшли до висновку, що україномовна газетна періодика Києва 1905-1914 рр. є важливим джерелом вивчення питань, пов'язаних із функціонуванням товариств "Просвіта" в Наддніпрянській Україні на початку ХХ ст. На її сторінках містилися численні інформаційні повідомлення, які розповідали читачеві про відкриття, організацію роботи та закриття тієї чи іншої "Просвіти". Поряд із ними на сторінках київських україномовних газет містилося багато аналітичних статей, автори яких аналізували той чи інший аспект діяльності "Просвіт", висловлювали власні розмірковування стосовно напрямків їхнього подальшого розвитку, значення "Просвіт" для національно-культурного відродження українського народу і т. ін. Таким чином, жанрова палітра тематичних публікацій представлена як інформаційними, так і аналітичними матеріалами. Російськомовна газетна періодика Києва, на відміну від українських видань, практично не зверта-

ла увагу на діяльність "Просвіт" – публікації із зазначеної проблематики на їхніх сторінках були, за рідкими виключеннями, відсутні. Зважаючи на все зазначене вище, стає очевидною потреба якомога ширшого залучення газетних матеріалів для вивчення питань, пов'язаних із діяльністю просвітних товариств у Наддніпрянській Україні на початку ХХ ст.

1. Дорошенко Д. Мої спомини про давнє-минуле (1901–1914). – Вінніпег, 1949. 2. Євселевський Л., Фарина С. "Просвіта" в Наддніпрянській Україні. – К., 1993. 3. Житомирська "Просвіта" // Слово. – 1908. – № 2. 4. З діяльності видавничої комісії київської "Просвіти" // Слово. – 1907. – № 15. 5. З життя "Просвіт" // Рада. – 1907. – № 152. 6. З життя "Просвіт" // Село. – 1910. – № 50. 7. З життя "Просвіт" // Село. – 1911. – № 5. 8. Запорізька "Просвіта" // Слово. – 1908. – № 2. 9. Звідомлення подільської "Просвіти" // Рада. – 1907. – № 173. 10. І. С. Перша українська гімназія в Одесі // Громадська думка. – 1906. – № 139. 11. Кизченко В. І. Первая российская революция и культурный процесс на Украине. – К., 1984. 12. Коваленко-Коломацький Г. Чи можна бути самосві-

домим? // Рада. – 1906. – 20 вересня. 13. Ковба Ж. М. "Просвіта" – світло, знання, добро і воля українського народу. – Дрогобич, 1993. 14. Коновець О. Ф. Просвітницький рух в Україні ХІХ – першої третини ХХ ст. – К., 1992. 15. Лисенко О. В. Українські культурно-освітні організації // "Українське питання" в Російській імперії (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). – К., 1999. 16. М. Л. "Просвіта" у Києві // Громадська думка. – 1906. – № 132. 17. М. П. Товариство "Просвіта" в Одесі // Громадська думка. – 1906. – № 128. 18. Народна просвіта // Рада. – 1906. – 12 листопада. 19. Одеська "Просвіта" // Слово. – 1908. – № 2. 20. Перші загальні збори київської "Просвіти" // Громадська думка. – 1906. – № 146. 21. По Україні // Громадська думка. – 1906. – № 3. 22. По Україні // Громадська думка. – 1906. – № 10. 23. Просвітянин. Просвітянське свято // Маяк. – 1913. – № 10. 24. Рада Київської "Просвіти" // Слово. – 1907. – № 15. 25. Річні загальні збори подільського українського товариства "Просвіта" // Рада. – 1911. – № 80. 26. С. О-вчич. Несколько слов по поводу киевского украинского общества "Просвіта" // Киевские отголоски жизни. – 1906. – № 152. 27. Товариство "Просвіта" // Громадська думка. – 1906. – № 122. 28. Українське товариство "Просвіта" // Громадська думка. – 1906. – № 26. 29. Чернігівська "Просвіта" // Слово. – 1908. – № 2. 30. Чикаленко Є. Щоденник (1907–1917). – Львів, 1931.

Надійшла до редколегії 10.04.12

I. Комарницька, асп.

РОЛЬ НАУКОВИХ УСТАНОВ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ОХОРОНІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Проаналізовано стан історіографічного осмислення ролі наукових установ та громадських організацій у збереженні пам'яток історії та культури в сучасній Україні.

Had analyzed the condition of historiographical understanding of the role of scientific institutions and public organizations in the preservation of historical and cultural monuments in contemporary Ukraine.

Нерухомі пам'ятки історії та культури відіграють важливу роль у формуванні та збереженні національної пам'яті, ідентичності, незримого зв'язку між поколіннями. Культурна спадщина є свідченням подій минулого, вона дозволяє ідентифікувати себе з минулим народом, його окремими періодами, епохами. Кожну пам'ятку науковці-теоретики та практичні фахівці пам'яткоохоронної справи намагаються розглядати крізь призму людського буття, діяльності окремої людини, генерації. Саме професійний і обережний підхід до вивчення та збереження пам'яток українського минулого дозволяє відтворити шлях нації до самопізнання, самоідентифікації, етапи її ментального становлення, використовувати цю спадщину в якості виховного потенціалу. Таким чином, це стає своєрідним способом узагальнення досвіду окремої людини, народу, країни, а з іншого – серйозним підґрунтям для подальшого поступу України.

Протягом останніх десятиліть значно зросла увага дослідників, фахівців різних державних установ, міжнародних та громадських організацій до збереження пам'яток історії та культури. Так, потрібно згадати монографічні та дисертаційні дослідження, наукові публікації у фахових виданнях з навчальної пам'яткоохоронної справи В. Акуленка, Ю. Алексєєва, В. Анджиєвського, М. Бєвз, В. Вечерського, В. Горбик, О. Демиденко, Г. Денисенко, Н. Кондель-Пермінової, С. Кота, Н. Куковальської, Т. Курило, С. Молчанова, Н. Пеліванової, Л. Прибєги, П. Тронько, В. Холодок, О. Худолєй [1-3, 5-8, 11, 13, 14, 10, 18-21]. Ними досліджуються питання, пов'язані з історичним осмисленням ролі різних установ, організацій, окремих осіб у охороні культурної спадщини України. Також ці проблеми дедалі більше стають предметом активного обговорення та полеміки на шпальтах громадсько-політичних і культурологічних часописів, на засіданнях круглих столів, під час урядових нарад тощо. Незважаючи на значний пласт наукової літератури та достатньо високий рівень дослідженості цієї проблематики, поза увагою дослідників залишається комплексний історіографічний аналіз стану вивченості цієї тематики, окреслення низки питань, що потребують подальших наукових пошуків, визначення дискусійних

моментів. Саме з огляду на відсутність спеціальних досліджень із цієї тематики, питання історіографічного осмислення пам'яткоохоронної діяльності різних інституцій та організацій в Україні протягом останніх двадцяти років дедалі більше актуалізується.

У сучасній Україні проблемами вивчення, збереження пам'яток історії та культури, розробкою методологічних засад у пам'яткознавстві займаються державні інституції. Це, насамперед, структурні підрозділи в академічних інститутах, Центр пам'яткознавства Національної академії наук України, Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень, на які покладено здійснення науково-дослідної та науково-організаційної роботи з метою забезпечення практичного вирішення проблем охорони культурної спадщини, підготовка Державного реєстру нерухомих пам'яток України, а також робота громадських організацій, серед яких чільне місце посідає Товариство охорони пам'яток історії та культури.

Єдиним спеціальним дослідженням, присвяченим ґрунтовному аналізу пам'яткоохоронної діяльності державних інституцій і громадських організацій за останні десятиліття, починаючи з кінця 1960-1980-х рр., можна вважати публікацію відомих фахівців В. Горбик та Г. Денисенко [5]. Незважаючи на те, що ця праця охоплює значно ширший хронологічний відрізок, проте в ній вченими досить детально проаналізовано період незалежності, розроблені та впроваджені різними науковими інституціями та громадськими організаціями проекти та програми, організовані експедиції, створені різні дослідницькі центри з метою консолідації зусиль істориків, археологів та краєзнавців по збереженню пам'яток.

Так, дослідники ґрунтовно розглянули різні напрямки діяльності Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, яке ще з середини 1960-х рр. почало об'єднувати зусилля широкого краєзнавчого загалу навколо проблеми розробки методологічних засад пам'яткоохоронної діяльності. Йдеться про те, що ця громадська культурологічна організація зайнялася розробкою конкретних програм зі збереження культурної спадщини з цільовим використанням коштів на їх здійснення. Зокрема, серед пріоритетних програм автори публікації звертають увагу